

A MILLENNIUM ÉVE

A titeli káptalan pecsétje az 1457. évből. A pecsét belkörében látható ülő alak Jézust ábrázolja. A körirat: „S.(igillum) Capituli Tituliensis Ecclesie”.

TITEL: KÖZÉPKORI MŰVELTSÉGÜNK EGYIK NAGY KÖZPONTJA

A honfoglalás korában, Anonymus regényes gesztája szerint, a Duna–Tisza köze Salán (Zalán) vezér kárpát-medencei bolgár tartományának része, amelynek székhelye a folyóköz alján állt, „azon a helyen, amelyet Titelnak mondanak”. A birodalom bukását, „Párduczos Árpád” győzelmeit és „fejedelmi Zalán” futását Vörösmarty Mihály örökítette meg

eposzában a Névtelen Jegyző leírásai alapján, amelynek valóságértékét sem az írott források, sem a régészeti leletek nem igazolták. A bolgár–görög jelenlétre azonban a titeli Isteni Bölcsesség (görögül: Hagie Sophia) templom elnevezése utal.

I. László király, a déli országhatárok általános rendezése során – egy kalap alatt –, a keleti egyházi befolyást is korlátozta azzal, hogy a görög szerémségi püspökséget a kalocsai érsekség alá helyezte, az érseki székhelyet pedig a központi fekvésű Bácsba tette át. Vagy ő, vagy öccse, Lampert, megalapította a titeli társaskáptalant is, meghagyva az Isteni Bölcsesség nevet, de most már annak latin változatában (Sapientia Dei).

A titeli vár keletkezésének időpontja ismeretlen, alighanem a tatárjárás után emelték, falai az ősi társaskáptalant övezték. Szabályos vízivár volt, az egyik oldalát a Tisza, a másikat réti mocsár óvta. A Hunyadiak korában erősítették meg.

A káptalan alapítása, mint már volt róla szó, a XI. század második felére tehető, de írott okmány csak a XII. századból hitelesíti létét; 1138-ban Lőrinc titeli kanonok volt III. Béla káplánja.

Világi papi, azaz kanonoki testület volt, a kor vezető egyházi személyiségei alkották, élén prépost állt. Egyik legfontosabb feladata a papképzés volt (vidékünkön egyébként öt ilyen iskola látta el ezt az oktatási tennivalót: a csanádi, a bácsi, a kői [Bánmonostor, Bánostor], a hájszentlőrinci [elenyészett település Bezdántól északkeletre] és a titeli). Hiteles helyként is jelentős: egyfelől a birtokosok megkeresésére, másfelől királyi parancsra közhitelű okmányokat állított ki Bács, Szerém, Keve és Torontál megye közönsége részére.

Igen sok nagy műveltségű egyházi személy élt falai között, közülük nem egy lett főpap, államsérffi, diplomata, híres tudós és író. Öten királyi fő- és alkancellárok lettek. A titeli prépost címét viselte egy időben Janus Pannonius meg Bakócz Tamás is, a későbbi bíboros és pápajelölt. Ezt a tisztséget töltötte be 1223–26 között Kaboli László, aki utóbb zágrábi püspök, kalocsai érsek lett. Ő volt az első név szerint ismert gyógyász a mi tájainkon: egy 1225-ben keltezett okirat az orvostudomány professzorának és a király kezelőorvosának nevezi.

A középkorban az egyik legvonzóbb stallum a titeli prépostság volt, mivel nagy jövedelmet biztosított a cím viselőjének. Ennek alapját a hatalmas birtoktestek adták, de övéké volt a forgalmas titeli rév is: a

szegedi polgárok a titeli prépostnak fizettek vámot minden hordó szerémségi bor után.

A török 1526 őszén vette be Titelt, s ezzel nemcsak egy hadászati fontos vár veszett el, hanem odalett középkori műveltségünk egyik fontos góca, a korabeli tudomány fellegetője, az oktatás jelentős központja. Elpusztult a társaskáptalan felbecsülhetetlen értékű irattára, könyvtára, köztük a régi görög és arab orvosszerzők művei, továbbá műkincseinek gyűjteménye is.

Maga a citadella még csaknem két évszázadig állt, de amikor 1718-ban Belgrád felszabadult a török alól, az ottani, hadászati fontosabb erődítmény újjáépítéséhez dereglyékkel szállították az épületanyagot a titeli várból, s ennek tégláiból emelték a sajkás zászlóalj helyi kaszárnyáját is. Dudás Ödön 1878-ban még leírhatta, hogy „öt helyen kőfalmaradványok, a sáncok és várudvar alakjai szemlélhetőek”, de a XX. század hatvanas-hetvenes éveiben motelt építettek a romok fölé, lehetlenné téve az esetleges ásatásokat . . .

KALAPIS Zoltán